

поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів, регіоналізації світової економіки завданням державної політики є чітке формування інтеграційних прагнень, визначення стратегічних партнерів по співробітництву, виходячи з пріоритету національних інтересів. У зв'язку з цим слід нагадати, що Україна знаходиться в сфері тяжіння двох “гравітаційних” полів – Європейського Союзу (ЄС) та Єдиного економічного простору (ЄЕП). Розрахунки показують що дані економічного об'єднання за своїм потенціалом суттєво відрізняють одне від одного.

Таблиця 2

Економічний потенціал регіональних угруповань (2002 р.)*

Показник	ЄС	ЄЕП
Сукупність ВВП(млн дол.)	9040732	426938
Частка у світовому ВВП (у %)	28	1,3
ВВПР на душу населення (дол.)	16448	1447,5
Обсяг внутрішнього ринку (чисельність населення) (тис. чол.)	444,059	217,600
Питома вага у населенні світу (у %)	7,2	3,5
Тривалість життя (років)	77	68
Обсяг експорту товарів і послуг (млн дол.)	3280869	163,541
Питома вага у світовому експорті (у %)	41,5	2,1
Відношення експорту до ВВП (у %)	36,3	38,3

*Розраховано за: World Development Indicators 2004. The World Bank, wash. 2004, pp. 14-16, 38-41, 186-188, 206-208; UNCTAD Handbook of Statistics. United Nations, New York and Geneva. 2004, pp. 2, 8, 200.

Порівняльний аналіз показує, що економічний потенціал ЄС як за головними кількісними, так і якісними параметрами істотно переважає відповідні показники країни ЄЕП. З огляду на вищенаведене, гравітаційне поле ЄС має потенційно більшу притягальну силу, ніж ЄЕП. Однак існуючі в Європейському Союзі економічні, політичні, технологічні, інституціональні та інші “фільтри” утримують його господарські зв'язки з Україною на доінтеграційному рівні.

Взаємодія економіки України з двома головними регіональними – ЄС та ЄЕП, на які припадає близько 2/3 вітчизняного товарообороту, територіальне, географічне положення країни зумовлює формування таких механізмів і форм інтеграції країни до ЄС, за своїм змістом, форматом та алгоритмом принципово відрізняються від того типу інтеграції, якій здійснили нові члени ЄС у 2004 р. Подібну бігравітаційну модель використовувала Великобританія в процесі взаємодії з Європейськими економічними структурами – ЄС та ЄАВТ у 60-70 рр. ХХ ст.

Сутність і зміст даної концепції визначаються геополітичним та гео економічним становищем України у світовому економічному просторі, реальною включеністю її господарства у регіональні угруповання ЄС та ЄЕП. Такий формат інтеграції економіки України передбачає її одночасну взаємодію з обома вищеназваними об'єднаннями. В даний час багато учасників таких міжнародних економічних угруповань, як АТЕС, НАФТА, ОЧЕС, СНД та ін. є членами декількох регіональних об'єднань. Такий статус не суперечить нормам і правилам ГАТТ-СОТ, іншим міжнародно-правовим документам.

Головним нормативним актом, що складає основу сучасної співпраці України з ЄС, визначає її зміст і структуру є Угода про партнерство і співробітництво (УПС), яка має бути доповнена у зв'язку з розширенням ЄС у 2004 році. Другим важливим документом в системі Україна – ЄС є Декларація Європейської Комісії “Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин зі східними та південними сусідами” (2003 р.), яка містить вагомий потенціал диверсифікації взаємного співробітництва, більшої присутності України на ринках ЄС. Конкретизація положень вищеназваних документів здійснена у Плані дій Україна ЄС, прийнятого на найближчі 3 роки. Наступним етапом у співпраці Україна – ЄС має стати підготовка угоди про вільну торгівлю та надання Україні статусу Асоційованого члена ЄС.

Інституціональну основу взаємовідносин України з ЄЕП складає чотирьохстороння угода про формування Єдиного економічного простору, ратифікована Верховною Радою України 20 квітня 2004 р., та Концепція формування Єдиного економічного простору, яка є невід'ємною складовою частиною Угоди. Вони передбачають поетапну реалізацію цілого ряду заходів, які є предметом вищих етапів інтеграції. Положення Угоди і Концепції про створення умов для вільного руху товарів, послуг, капіталу і робочої сили, здійснення узгодженої політики щодо третіх країн, створення спільного митного тарифу та уніфікація торгових режимів по відношенню до третіх країн, формування спільного ринку праці та інші накладають обмеження, на реалізацію євроінтеграційного курсу України.

В процесі уточнення вищеназваних документів ЄЕП в контексті їх відповідності існуючим міжнародним стандартам, національним інтересам та законодавству України очевидно слід зафіксувати співпрацю в рамках ЄЕП на рівні зони вільної торгівлі за прикладом інших європейських регіональних об'єднань ЄАВТ, ЦЕФТА, які сприяли країнам у створенні передумов для повномасштабної інтеграції до ЄС. У цьому ж зв'язку постає питання про зміну назви даної регіональної організації на Спільний економічний

(торговельний) простір, чи Євразійське об'єднання вільної торгівлі. Таке уточнення дозволить усунути суперечності в інтеграційній стратегії України шляхом чіткої артикуляції західноєвропейського вектора та акцентування на доінтеграційному, торговельно-економічному характері співробітництва в рамках СЕП.

Це зафіксує чіткі позиції України щодо її реальних інтеграційних устремлінь, з одного боку, і справжньої зацікавленості у поглибленні економічного співробітництва з новими незалежними державами що утворились на теренах колишнього СРСР, в тому числі у стратегічному партнерстві з Росією. В аналогічному руслі мають розвиватись зовнішньоекономічні стосунки України в рамках Організації чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) та ГУУАМ, тобто як такі, що створюють додаткові передумови для майбутньої інтеграції вітчизняної економіки до Європейського Союзу.

Зважаючи на існування розгалуженої системи зовнішньоекономічних зв'язків України та її зацікавленість у співпраці з іншими регіонами і країнами світового співтовариства, науковцями і практиками розробляються конкретизовані проекти і програми щодо економічних взаємостосунків з такими ареалами світової економіки, як Північна і Південна Америка, де особливо виділяються США, Канада, Аргентина, Бразилія та інші провідні країни. На азіатському континенті головними реальними і потенційними партнерами є Японія, Китай, країни АСЕАН, Індія, Пакистан. Важливого значення набувають країни Близького і Середнього Сходу, Північної і Південної Африки.

Таким чином зовнішньоекономічна стратегія України на даному етапі має бути підпорядкована вирішенню важливих завдань, спрямованих на поглиблення системних ринкових реформ, надання їм цілісного, збалансованого, завершеного характеру. Це дасть можливість забезпечити необхідні темпи економічного зростання, здійснити давно назрілі структурні зрушення, створити сучасну ринкову інфраструктуру, підвищити ефективність експортно-імпортних операцій та збільшити внесок зовнішньоекономічного комплексу в приріст валового національного продукту країни.

Література

1. Schaechter A. Ukraine: Now is the time for serious reform. – JMF Survey, April, 2005, p. 90.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира, Социология XXI века. Пер. с англ. – М., 2003, с. 52.
3. Trade and Development Report 2004. United Nations, New York and Geneva, 2004, p. 50.

УДК 336

В.М. НИЖНИК

Хмельницький національний університет

ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ У СВІТОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ ТОРГІВЛІ

На основі історичних етапів наближення України до Світової організації торгівлі визначено головні завдання, шляхи і напрями їх реалізації. Окреслені заходи щодо захисту вітчизняних товаровиробників, складові підвищення конкурентоспроможності української економіки.

Історичний екскурс вказує на те, що пройшло майже дванадцять років з того часу як Україна подала офіційну заяву до Секретаріату ГАТТ про своє прагнення приєднатися до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Слід зауважити, що у 1995 р. набрала чинності угода про заснування на базі ГАТТ Світової організації торгівлі.

Із 49 країн-членів СОТ, які входять до складу Робочої групи з приєднання України до СОТ входять як країни, що пройшли аналогічний шлях – Естонія, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Грузія, так і країни колишньої Ради Економічної Взаємодопомоги – Чехія, Словенія, Словаччина, Румунія, Польща, Болгарія. Це обнадійливий факт, оскільки вони близькі до України і у свій час вирішували ті проблеми, що були зі вступом до СОТ.

Після однієї дворічної перерви (з 1998 по 2000 рр.) між сьомим і шостим засіданням робочої групи, яка загальмувала процес приєднання України до СОТ, лише на одинадцятому засіданні (27 жовтня 2003 р.) учасники засідання підтримали пропозицію голови Робочої групи про перехід від підготовки елементів проекту звіту до роботи над повномасштабним звітом і, таким чином, Україна офіційно з цього часу вступила у завершальну стадію формування зобов'язань, пов'язаних з членством у СОТ. Станом на 1 березня 2004 року Україна підписала двосторонні протоколи лише з 23 країнами, що є обов'язковим при вступі до СОТ, видано біля 30 нормативно-правових актів у тому числі Укази Президента України, рішення Кабміну України, рішення Верховної Ради. Після набуття членства річні внески України до бюджету СОТ становитимуть біля 1600 тис. грн. у залежності від зростання обсягів світової торгівлі. Станом на 1.10.2004 р. Світова організація торгівлі налічувала 148 членів, серед яких після 2000 року увійшло лише 14 держав. Як бачимо, шлях до СОТ з кожним роком ускладнюється, якщо протягом року приблизно приєднується лише 3-4 держави.

Станом на 1.04.2004 р. у рамках двосторонніх переговорів Україною погоджено понад 95 % тарифних позицій. Україна заявила про приєднання до 16 із 19 існуючих секторальних угод та ініціатив СОТ. Проект Розкладу специфічних зобов'язань у секторі послуг містить зобов'язання України приблизно у 150 підсекторах, що є найвищим показником навіть серед членів СОТ. Щодо можливих наслідків вступу України в СОТ, переважна більшість фахівців-економістів схиляється до того, що для України немає альтернативи, – це рівнозначно запитанню – торгувати чи не торгувати зі світом?

Багато вчених, досліджуючи можливі наслідки вступу України в СОТ, роблять прогнози, підраховують економічну ефективність, складають економіко-математичні моделі, які досить громіздкі і не враховують усіх чинників та факторів впливу. Однак, на наше глибоке переконання, коли політично всі питання вступу України до СОТ ухвалені, залишається лише вчасно оцінювати ситуацію і корегувати економічну політику з метою зменшення негативних наслідків і збільшення потенційних переваг.

До переваг вступу України в СОТ на макроекономічному та на рівні виробників товарів, робіт і послуг слід віднести те, що в результаті:

а) прискориться економічна реформа структурної перебудови, створяться стимули для підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств;

б) створяться у подальшому зони вільної торгівлі з ЄС, зміцниться економічна позиція України у міжнародному просторі;

в) відбудеться загальна лібералізація і детінізація, з якою бореться зараз Президент і Уряд України, сприятиме збільшенню надходжень в держбюджет завдяки зростанню експорту продукції;

г) покращиться інноваційно-інвестиційний клімат, захист інтелектуальних прав;

д) полегшиться доступ українських товаровиробників до світових ринків збуту товарів;

е) знизиться вартість, а відповідно підвищиться конкурентоспроможність українських товарів;

є) надасться можливість врегулювання торговельних суперечок, застосування антидемпінгових механізмів, зменшаться транспортні витрати завдяки вільному транзиту територією країн-членів СОТ;

ж) створиться прозоре, передбачуване ринкове середовище для підприємницької діяльності завдяки дотримання норм з недопущення протекціонізму та дискримінації в торгівлі.

До ризиків чи негативних наслідків слід віднести:

а) скорочення виробництва і банкрутство окремих дотаційних підприємств внаслідок зменшення прямої підтримки зі сторони держави;

б) може статися витіснення дешевим імпортом вітчизняних товарів;

в) антидемпінгові заходи щодо продукції металургійного комплексу можуть призвести до значних збитків, як це було по відношенню до АТ “Криворіжжябразив”, Нікопольського і Запорізького феросплавних заводів.

г) існує проблема конкурентоспроможності металургії;

д) загострення конкурентної боротьби між національними та іноземними виробниками цукру, молокопродуктів, овочів та фруктів;

е) звуження внутрішнього ринку збуту для національних товаровиробників;

є) зростання експорту деяких товарів сільського господарства може спричинити підвищення цін на них на внутрішньому ринку, як про це нещодавно публікувалось у ЗМІ про Польщу;

ж) на першопочаткових стадіях необхідно буде стандартизувати продукцію на відповідність її Європейським стандартам.

У зв'язку з цим, у державній політиці вступу до Світової організації торгівлі України пріоритетними мають бути наступні завдання і напрями їх реалізації:

– вироблення цілісної державної концепції та ґрунтовних програмно-цілевих підходів уряду, суб'єктів державного управління макро- та мезорівнях, законодавчих і виконавчих органів у сфері міжнародного співробітництва;

– комплексна оптимізація механізму регулювання структури та умов експортно-імпоротної діяльності на основі виваженої оцінки ролі та місця України у Світовій організації торгівлі;

– правове й організаційно-інституційне закріплення переходу до переважно економічних та правових методів регулювання міжнародної торговельної діяльності;

– створення чіткої системи пріоритетів розвитку експортного потенціалу з обґрунтуванням напрямів національної спеціалізації при застосуванні відповідних організаційних та фіскальних методів;

– нормативно-правове, а також політико-структурне забезпечення пріоритетного розвитку експортного виробництва високотехнологічних товарів і виробів із високим ступенем перероблення, зокрема засобами зменшення або скасування ПДВ на експорт;

– застосування економічно виправданої промислової, кредитної, податкової, організаційної політики сприяння експортному виробництву вітчизняними товаровиробниками;

– приведення нормативно-правової бази зовнішньої торгівлі у відповідність до критеріїв Світової організації торгівлі з урахуванням досвіду індустріально розвинутих країн, тих постсоціалістичних країн Центральної і Східної Європи, які випередили Україну на шляху реформ;

- забезпечення диференційованого підходу до оподаткування за рахунок приведення розміру податків у відповідність до якості, конкурентоспроможності та глибини перероблення продукції;
- надання державних гарантій експорту, сприяння створенню компаній зі страхування і перестраховування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності, а також кредитних та інвестиційних ризиків у цій сфері, підключення до ефективного страхування справи банківської системи;
- поступове скасування обов'язкового продажу валютної виручки;
- сприяння формуванню конкурентного середовища в експортному виробництві за рахунок протидії спробам монополізації експортної діяльності, розширення кола підприємств-експортерів;
- забезпечення протекціоністської підтримки національних виробників за рахунок удосконалення засобів та інструментів регулювання імпорту, зокрема при активнішому використанні антидемпінгових процедур;
- запровадження гнучкого вибіркового підходу до встановлення розмірів ввізного мита з урахуванням наявності власного виробництва імпортоконкурентних товарів, рівня насиченості внутрішнього ринку відповідними товарами, їх технологічної значущості для вітчизняної економіки;
- лібералізація імпорту високотехнологічної та дефіцитної на внутрішньому ринку продукції, яка потрібна для технічного переозброєння промисловості, розвитку конкурентоспроможних виробництв;
- створення обґрунтованих з погляду інтересів держави вільних (спеціальних) економічних зон різних типів (технопарків, технополісів, експортних виробничих зон, вільних портів, вільних митних зон) для поліпшення умов експортного та високотехнологічного виробництва, зовнішньої торгівлі й залучення іноземних капіталовкладень у розвиток експортоспроможних виробництв.

Для забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників слід окреслити заходи, які мають бути вжитими зі сторони держави з метою захисту власного ринку товарів, робіт і послуг (рис. 1).

Рис. 1. Державні заходи з метою захисту власного ринку товарів, робіт та послуг

Нами зазначені на рис. 1 заходи, згруповані за трьома напрямками: податкове, цінове регулювання та кредитування вітчизняних виробників.

Як бачимо, проблем поки що більше, аніж переваг, а отже, Україна для багатьох високорозвинутих держав може стати ринком збуту власної дешевої продукції. Небувалого занепаду зазнають неконкурентоспроможні галузі економіки, прогнозується зменшення золотовалютних резервів, пов'язане зі збільшенням обсягів імпорту. Україна може перетворитися на країну з вузькою спеціалізацією, з імпортозалежною економікою та зовнішньою дискримінацією по відношенню до національних товаровиробників. А що ми зараз бачимо у зовнішній торгівлі? Її обсяги експорту у січні 2005 р. становили лише 2487 млн. дол. США, імпорту 1805 млн. дол. США і проти січня 2004 р. збільшилися, відповідно, на 16 % та на 4 %. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі становило 682 млн. дол. США, що на 65 % більше, аніж у січні 2004 р. Найбільші обсяги експортної торгівлі характерними були для Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Полтавської, Луганської і Одеської областей та м. Києва. Експорт давальницької сировини у січні 2005 р. становив 1,6 млн. дол. США, імпорт – 143,9 млн. дол. США. Експортовано готової продукції з імпортової давальницької сировини на суму 212,7 млн. дол. США [2]. Це говорить про те, що все таки залишається великою частка у торгівлі не товарів готових для споживання, а сировини.

Вступ України до СОТ стане умовою початку створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Але Україна має бути належним чином підготовлена до вступу у СОТ, особливо у сфері законодавства, конкурентоспроможності продукції та її стандартизації. І через те постає питання забезпечення економічної безпеки України, *екосестейт* стає головним напрямом наукових досліджень вчених і практиків.

Екобезпека приєднання до СОТ залежить від стану зовнішньоекономічної діяльності України під час набуття членства у СОТ. На нашу думку, Національна академія наук України спільно з бізнесовими колами та владними структурами мають провести всебічне дослідження “Наслідки для національної економіки вступу України до СОТ”. Перші спроби вже є – це проведені наукові конференції у Львові на базі Інституту регіональних досліджень, національного університету ім. І. Франка, а також V Науково-практична конференція у м. Хмельницькому, яка проводиться регулярно з нинішніми перспективами розвитку соціально-трудових відносин в контексті Євроінтеграційних процесів. Політика України щодо приєднання до СОТ має будуватися на необхідності одержання максимальної вигоди з членства у СОТ та мінімізації негативних наслідків, які можуть виникати у процесі становлення міжнародних торгово-економічних відносин.

Економічній безпеці України будуть реальними загрозами слугувати: зниження виробництва окремих товарів, еквівалентних збільшенню імпорту; зменшення інвестицій у виробництво електро- та приладобудівних галузей; зменшення транспортних послуг шляхом витіснення вітчизняних постачальників послуг з міжнародних ринків перевезень; вимивання важливої для вітчизняної харчової промисловості сировини і стратегічно важливих кормових ресурсів.

А тепер щодо ролі та перспектив української економіки, які визначаються можливостями інтеграції України до європейського простору після вступу до СОТ. Політично, можливо, й вирішиться питання, а економічно – це має виглядати, в першу чергу, підняттям вартості ВВП на душу населення. За цим показником національна економіка знаходиться десь на 20-у місці серед колишніх 27 соціалістичних країн та союзних республік. За глобальним індексом конкурентоспроможності Україна посіла 86-е місце серед 104-х країн та 65-е серед 93-х за індексом ділової конкурентоспроможності. Для порівняння Польща та Росія посіли 60-е та 70-е місця за першим індексом та 5-е і 59-е за другим, відповідно.

Очолюють рейтинг конкурентоспроможності Фінляндія, США та Швеція (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг держав за індексом конкурентоспроможності [3]

Країна	Рік				
	2000	2001	2002	2003	2004
Фінляндія	5	1	1	1	1
США	1	2	2	2	2
Швеція	12	9	3	3	3
Литва	–	43	39	40	36
Чехія	34	35	36	40	36
Польща	34	41	50	45	60
Росія	52	58	58	70	70
Україна	56	60	69	84	86
Грузія	–	–	–	–	94
Загальна кількість країн	58	75	95	101	104

Щодо відповідності національних стандартів та процедур сертифікації продукції згідно з міжнародними стандартами та процедурами, то це є ключовою вимогою для прийняття України у СОТ. Слід створити єдиний Центр обробки запитів для запровадження принципів СОТ-СФС щодо прозорості фіто-санітарного законодавства та створити механізм швидкого інформування країн-членів СОТ про зміни у національному законодавстві.

Таким чином, лише усунення проблемних питань та вирішення поставлених завдань перед національною економікою зможе наблизити Україну до Світової організації торгівлі, а отже й до членства у Європейському Союзі.

Література

1. Осика С.Г., Пятницький В.І. Світова організація торгівлі / 2-е видання, перероблене і доповнене. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 504 с.
2. Урядовий кур’єр. – № 53, 24.03.05 // Економіка України за січень-лютий 2005 р. У дзеркалі статистики – С. 6.
3. <http://www.palgrave.com/worldeconomicforum/>.